

**KUR'ÂN VE JEOLojİ PERSPEKTİFİNDEN
YERYÜZÜ VE DEPREMLER**

THE EARTH AND EARTHQUAKES FROM
PERSPECTIVE OF THE QUR'ÂN AND GEOLOGY

Faima ISRAFİLOVA

27

KUR'ÂN VE JEOLJİ PERSPEKTİFİNDEN YERYÜZÜ VE DEPREMLER

THE EARTH AND EARTHQUAKES FROM PERSPECTIVE OF THE QUR'ÂN AND GEOLOGY

Faima İSRAFİLOVA ¹

Anahtar Kelimeler:

Tefsir,
Kur'ân,
Jeoloji,
Yeryüzü,
Depremler.

Keywords:

Tafsir,
Qur'an,
Geology,
Earth,
Earthquakes.

ÖZ

Bu makale, yeryüzü ve depremler konusunu bilimsel, sosyal ve dinî boyutlarıyla ele almayı amaçlamaktadır. Araştırmada, depremlerin jeolojik, toplumsal ve manevi etkilerinin Kur'ân ve modern jeoloji çerçevesinde değerlendirilmesine yönelik bir yaklaşım benimsenmiştir. Doküman analizi yöntemiyle, Kur'ân'da depremle ilişkili âyetler ve kıssalar ile birlikte jeolojik raporlar, bilimsel makaleler ve resmi dokümanların incelenmesine yönelik bir çalışma yapılmıştır. Makale, yeryüzü, dağlar ve depremlerin oluşumuyla ilgili âyetleri ve tektonik süreçleri ele alarak, plakaların sürtünmesi ve ayrılması sonucu biriken enerjinin serbest kalmasıyla depremlerin nasıl meydana geldiğini açıklamaktadır. Kur'ân perspektifinde depremlerin işlendiği kıssalar ve âyetler incelenmiştir, bu olayların Allah'ın kudretini yansıttığı, insanlara ibret vesilesi olduğu ve aynı zamanda Allah'a tevekkül etmenin önemini hatırlattığı vurgulanmıştır. Toplumsal boyutta, depremlerin felaketzedelere etkileri ve toplumsal dayanışmanın önemi üzerinde durulmuş, çeşitli örneklerle somutlaştırılmıştır. Son olarak, depremlerin manevi etkileri ve dinî perspektiften yardımlaşma ve dayanışma konuları ele alınmıştır. Kur'ân'daki depremle ilgili bilgiler ihtiva eden kıssalar ve âyetler, insanları derin düşünceye yönlendirirken, dinî inançlar bu felaketlerle başa çıkmada güç ve teselli sağlamaktadır. Çalışma, depremlerin karmaşık doğasını anlamak için çok yönlü bir bakış açısı sunmakta olup, gelecekteki araştırmalara katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

ABSTRACT

This article aims to address the issue of the Earth and earthquakes from scientific, social, and religious perspectives. In the research, an approach has been adopted to evaluate the geological, societal and spiritual impacts of earthquakes within the frameworks of the Qur'ân and modern geology. Using the document analysis method, to the study examines the verses and parables related to earthquakes in the Qur'ân, as well as geological reports, scientific articles and official documents. The article explains how earthquakes are caused by the release of energy because of the friction and separation of the tectonic plates by addressing the verses related to the formation of the Earth, mountains earthquakes and tectonic processes. In the Qur'ânic perspective, the stories and verses that deal with earthquakes have been analyzed, emphasizing that these events reflect the power of Allah, serve as lessons for humanity, and remind them of the importance of reliance on Allah. In the societal perspective, the effects of earthquakes on disaster victims and the importance of social solidarity are emphasized and illustrated with various examples. Finally, the spiritual effects of earthquakes and the issues of solidarity and solidarity from a religious perspective are discussed. The stories and verses in the Qur'ân that contain information about earthquakes inspire deep reflection, while religious beliefs provide strength and consolation in coping with these disasters. The study provides a multidimensional perspective to understand the complex nature of earthquakes and aims to contribute to future research.

¹ Dr., faima_i@hotmail.com, Orcid No: 0000-0002-5936-3039.

Alıntılanmak için/Cite as: İsrailova F. (2025) Kur'ân Ve Jeoloji Perspektifinden Yeryüzü Ve Depremler, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 34 (1), 467-481.

GİRİŞ

Yeryüzü, insanlık için hem yaşam alanı hem de inceleme ve keşfetme arzusu uyandıran bir bilimsel muamma olarak varlığını sürdürmektedir. Kur’ân-ı Kerîm, insanları yeryüzünü ve evreni düşünmeye, araştırmaya ve Allah’ın yaratmasındaki mükemmelliği anlamaya teşvik eder. Kur’ân’da yeryüzünün yapısına dair ifadelerin, modern jeolojinin bulgularıyla karşılaştırıldığında, âdeta bilimsel gerçekliklerle uyum içinde olduğu görülmektedir. Örneğin, Kur’ân’da dağların yer yüzündeki stabilizasyon işlevine dair ifadeler, Nebe’ sûresi 6. ve 7. âyetleri “*أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا*” “Biz, yeryüzünü bir döşek, dağları da (yeri dengede tutan) kazıklar yapmadık mı?” (Karaman, Çağrı, Dönmez, Gümüş, 2020, s. 3638) modern jeolojide dağların yer kabuğunu dengeleyen yapılar olarak kabul edilmesiyle paralellik göstermektedir. Ayrıca, Nahl sûresi 15. âyetinde geçen “*وَالْفَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِي أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ*” “O, sizi sarsmaması için yere sağlam dağlar yerleştirdi...” (Karaman vd., 2020, s. 1928) ifadesi, yerin sağlam ve dengeli yapısının altını çizerken, günümüz jeolojik çalışmalarında yeryüzünün katmanlı yapısı ve bu yapının dinamik dengesi ile ilgili bulgularla örtüşmektedir. Bunların yanı sıra, su kaynaklarının önemine işaret eden Bakara sûresi 22. âyeti “*وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَخَرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ*” “Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı...” (Karaman vd., 2020, s. 58), su döngüsünün yaşam için ne denli hayati olduğunu vurgulamakta, bu da modern hidroloji bilgileriyle tutarlılık gösterdiğini söyleyebiliriz.

Çalışmamız, Kur’ân’da yeryüzünün yapısı ile ilgili âyetlerin modern jeoloji bilimi ile nasıl bir ilişki içinde olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Kur’ân’ın bilimsel mucizeleri olarak nitelendirilebilecek bu âyetler, hem dinî hem de bilimsel perspektiflerden ele alınacaktır. Böylece, Kur’ân’daki bilgilerin günümüz bilimsel verilerle karşılaştırılarak, insanlığa sunduğu evrensel mesajları ortaya koymaktır. Zira yeryüzünün yapısı, sadece jeolojik bir ilgi alanı değildir, aynı zamanda insanoğlunun doğa ile olan ilişkisinde derin manevi ve ahlâki boyutlar taşımaktadır. Nitekim, Kur’ân, yeryüzündeki doğa olayları ve yapıları, Allah’ın büyüklüğünün birer delili olarak sunar. Dağların, denizlerin, nehirlerin, bitki örtüsünün ve

depremlerin, insanın bu doğal unsurlarla olan ilişkisini yeniden düşünmesini sağlar.

LİTERATÜR TARAMASI

Bu makalede, yeryüzü ve depremler, hem bilimsel hem de dinî boyutlarıyla incelenmiştir. Çalışmanın bilimsel temeli, deprem oluşum mekanizmaları ve tektonik plakaların hareketlerinin anlaşılmasına dayanmaktadır. Bolt’un (1999) “Earthquakes” ve Stein ile Wysession’in (2003) “An Introduction to Seismology, Earthquakes, and Earth Structure” adlı eserleri, depremlerin jeolojik boyutlarını detaylı bir şekilde ele alarak önemli bir bilimsel temel sunmaktadır. Yeats, Sieh ve Allen’in (1997) “The Geology of Earthquakes” adlı çalışması da bu kapsamda önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca, Charles Lyell’in “Principles of Geology” ve Peter M. Shearer’in “Introduction to Seismology” gibi jeolojik çalışmalar bulunmaktadır.

Türkiye’deki deprem faaliyetleri ve depremler üzerine yapılan çalışmalarda ise Türkiye Cumhuriyeti Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından yayımlanan “Türkiye Deprem Haritası” (2020) ve Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü’nün (2019) “Türkiye’deki Tarihi Depremler” raporları temel referanslar arasındadır. Bu raporlar, Türkiye’deki deprem risklerini ve tarihsel olayları detaylandırarak çalışmanın jeolojik boyutuna katkı sağlamaktadır.

Toplumsal etkiler açısından, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan “Deprem Sonrası Sosyo-Ekonomik Etkiler Raporu” (2021) ve Gülkan’ın (2000) “Depremlerin Toplumsal ve Ekonomik Etkileri” adlı çalışması, depremlerin toplumsal ve ekonomik etkilerini ele almaktadır. Bu kaynaklar, depremlerin toplum üzerindeki etkilerini anlamada önemli veriler sunmaktadır.

Son olarak, Ahmet Küçük, Kur’ân’da toplumsal sınamaların ve sonuçlarının incelendiği bir çalışma yapmıştır (2006). Mutlu Saylık ise Kur’ân’daki deprem konusunu ele aldığı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (2014). Havva Makaraoğlu’nun tezi, depremin dinî tutumlar ve davranışlar üzerindeki etkisini incelemiştir, örnek olarak Düzce il merkezini ele almıştır (2005). Merve Beyza Bala ise deprem yaşayan bireylerde dinî başa çıkma yöntemlerini irdelenen bir yüksek lisans tezi sunmuştur, örneğin 2011 Van depremi üzerinden (2021). Ayrıca,

Mehmet Kaya'nın (2023) "Kur'an Açısından Deprem Olgusu" ve İsa Kanık'ın (2023) "Zilzâl Sûresi Bağlamında Kur'an'ın Deprem ve Tabii Âfetlere Bakışı" adlı makaleleri, depremlerin hem dinî hem de sosyal boyutlarını ele alan önemli çalışmalarlardır. Bu eserler, mevcut çalışmanın bilimsel ve dinî boyutlarını bütünleştirmede önemli bir rol oynamaktadır.

Bu makale, literatürdeki mevcut çalışmaların üzerine inşa edilerek, yeryüzünü ve depremleri hem bilimsel hem de dinî perspektiflerden ele alarak alana katkı sağlama hedefindedir. Makalemiz, yeryüzü ve depremler konusunda daha önce yapılmış çalışmalardan farklı olarak, bu iki disiplini bir araya getiren bir değerlendirme sunmayı amaçlar. Böylece, depremlerin karmaşık doğası ve insan yaşamı üzerindeki etkileri hakkında daha geniş bir anlayış geliştirilmesine katkıda bulunma potansiyeli taşımakta olup, gelecekteki araştırmalara referans olabilecek bir temel oluşturabilir.

YÖNTEM

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Önceki açıklamalardan da anlaşılabileceği üzere, çalışmanın temel amacı, yeryüzü ve depremler konusunu hem Kur'an hem de jeoloji perspektifinden derinlemesine analiz etmektir. Bu çerçevede, Kur'an'da yer alan depremlerle ilgili âyetleri ve kıssaları ile jeoloji alanında yayımlanan bilimsel makaleler ve resmi belgeler analiz edilmiştir.

1. Yeryüzünün Yapısı

Yeryüzü, karmaşık ve homojen olmayan bir yapıya sahip olup, farklı kimyasal ve fiziksel özellikler taşıyan katmanlardan oluşmaktadır. Bu katmanlar, gezegenimizin iç yapısındaki dinamik süreçleri ve sürekli değişimi yansıttığı gibi, doğal olayların temelini de oluşturur. Yeryüzünün yapısının anlaşılması, yalnızca jeolojik olayların, örneğin dağ oluşumu gibi süreçlerin, mekanizmasını kavramakla kalmaz; aynı zamanda bu olayların doğa ve ekosistemler üzerindeki etkilerini anlamak açısından da kritik bir önem taşır. Yeryüzünün yapısal özelliklerinin detaylı bir şekilde incelenmesi, yalnızca jeoloji biliminin değil, doğal çevrenin anlaşılmasına yönelik pek çok disiplinin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, yeryüzünün

jeolojik yapısına ilişkin analizler hem yer kabuğunun hem de daha derin katmanların işleyişini açıklığa kavuşturarak, depremlerden dağ oluşumuna kadar birçok sürecin daha iyi yorumlanabilmesine olanak tanır.

1.1 Yeryüzünün Jeolojik Yapısı

Christine Mary Rutherford Fowler, yeryüzünün fiziksel yapısını ve dinamik etkileşimlerini analiz eder, dört ana katman (iç çekirdek, dış çekirdek, manto ve kabuk) olduğunu belirtir. Bu katmanlar arasında sıcaklık, basınç ve yoğunluk gibi özellikler farklılık gösterir. Sismoloji, yeryüzünün iç yapısını anlamak için temel bir bilim dalıdır. Fowler, P dalgalarının (birincil dalgalar) hem katı hem de sıvı ortamlarda yayılabildiğini, S dalgalarının (ikincil dalgalar) ise sadece katı ortamlarda yayılabildiğini açıklar. Jeotermal enerji, yer kabuğunun içindeki ısının bir sonucu olup, enerji üretiminde kullanılabilir. Fowler, yerin iç ısısının kaynağını, bu ısının yüzeye taşınmasını ve jeotermal enerjinin kullanımını detaylandırır. Ayrıca, yeryüzünün manyetik alanının dış çekirdekteki sıvı demir ve nikelin hareketleriyle üretildiğini ve bu manyetik alanın navigasyon ve paleomanyetizma açısından önemini vurgular (Fowler, 2005, s. 100-186).

Yeryüzü katmanları, sıcaklık, basınç ve yoğunluk gibi fiziksel özellikler açısından önemli farklılıklar gösterir ve yeryüzünün iç yapısını ve oluşum süreçlerini açıklar. Yüzeydeki sert ve katı kabuk, ince okyanusal ve kalın kıtasal kabuk olarak ayrılır. Kabuk altında, yüksek sıcaklık ve basınç altında katı kayalardan oluşan, silikat mineralleri içeren ve litosferin altındaki konveksiyon akımları ile önemli bir rol oynayan manto bulunur. Dış çekirdek, sıvı haldeki demir ve nikelden oluşur ve manyetik alanın oluşumunda kritiktir, yaklaşık 4,000-5,000°C sıcaklığa ve 2,200 kilometre kalınlığa sahiptir. İç çekirdek ise, büyük oranda demir ve nikel içerir, yüksek basınç altında katıdır, yaklaşık 5,000-6,000°C sıcaklığa ve 1,220 kilometre çapa sahiptir (Ben, 2010, s. 43). Manto, dış çekirdeğin üzerinde ve kabuğun altında yer alır ve silikat mineralleri, özellikle peridotit içerir. Üst manto yarı akışkan, alt manto daha katıdır ve konveksiyon akımları oluşturur. Sıcaklığı 1,000-3,700°C arasında değişir ve yaklaşık 2,900 kilometre kalınlığındadır. Kabuk, yeryüzünün en dış katmanı olup silikat mineralleri, alüminyum, potasyum ve kalsiyum

içerir. Karasal kabuk ortalama 35-40 kilometre, okyanusal kabuk ise 5-10 kilometre kalınlığındadır ve sıcaklığı yüzeyde birkaç derece ile alt sınırdaki 1,000°C arasında değişir. Manto konveksiyonu, sıcak malzemenin yukarı, soğuk malzemenin aşağı hareketiyle yerin iç dinamiklerini açıklar ve levha tektoniğinin itici gücü olarak kabul edilir. Levha tektoniği, yerkabuğunun çeşitli levhalara bölünmesi ve bu levhaların manto üzerindeki hareketleriyle deprem, volkanizma ve dağ oluşumu gibi jeolojik olayları etkiler (Ben, 2010, s. 336-368).

Yeryüzünün katmanları arasında ısı ve madde alışverişi, özellikle mantonun üst kısmındaki konveksiyon akımları ile gerçekleşir. Bu akımlar, levha tektoniği hareketlerini ve dolayısıyla depremler, volkanlar ve dağ oluşum süreçlerini etkiler. Yeryüzünün bu karmaşık yapısı, gezegenin jeolojik aktivitelerini ve yüzey şekillerini belirler. Jeolojik aktiviteler, katmanlar arasındaki sınırlarda meydana gelir ve dağ oluşumu, depremler, volkanik faaliyetler gibi doğal olaylara yol açar. Yeryüzünün katmanları, gezegenin evrimi ve doğal süreçlerinin anlaşılması açısından büyük öneme sahiptir (Ben, 2010, s. 5-17). Başka bir ifade ile söylemek gerekirse, yeryüzünün katmanları arasında gerçekleşen ısı ve madde alışverişi, levha tektoniği hareketleri ve bunların sebep olduğu jeolojik olaylar, dağ oluşumları, volkanlar ve depremler, yeryüzünün dinamik yapısını anlamada kritik bir yer tutmaktadır. Bu bilimsel açıklamalar, Kur'an'da dağların işlevi ve yeryüzünün düzenine dair âyetlerde vurgulanan ilâhî hikmet ile bir bağlantı kurmamıza imkân sağlar. Örneğin, Enbiyâ sûresi'nde dağların yeryüzünü sabitleyici özellikleri vurgulanırken, aslında dağların levha hareketlerinin sonucunda oluştuğu ve bu hareketlerin, Dünya'nın dengesini sağlamakta bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Yeryüzünün bu yapısal özellikleri, tesadüfi değil, aksine dengeli ve anlamlı bir düzenin parçasıdır. Bu bağlamda, yeryüzü ve dağlara dair bilimsel bulgular, yaratılışın kusursuz düzenine ve ilâhî hikmetine işaret eden âyetlerle örtüşmektedir; gezegenin evrimi ve doğal süreçlerinin bir düzen içinde işlediğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla, jeolojik aktiviteler ve yeryüzünün yapısal özellikleri ile ilgili bilimsel bilgiler, yaratılışın arkasındaki hikmeti kavramamıza imkân sağlamaktadır.

1.2.Dağların Oluşumu

Dağlar, yeryüzünün önemli yapısal unsurları olup çeşitli bilimsel ve dinî perspektiflerden incelenmiştir. Alfred Wegener, 1912'de kıtasal sürüklenme teorisini önererek kıtaların başlangıçta birleşik bir süper kıta olan Pangea'yı oluşturduğunu ve zamanla ayrıldığını ileri sürdü. Bu teori, dağların levha hareketleriyle ilişkili olduğunu anlamada temel teşkil etmiştir. Harry Hess ve Robert Dietz, 1960'larda deniz tabanı yayılma hipotezini geliştirerek, levha tektoniği teorisinin gelişmesine katkıda bulunmuş ve dağların okyanus levhalarının çarpışması sonucu oluşabileceğini açıklamışlardır (Sol, 2012, s. 118-120). Örneğin, Nazca levhasının Güney Amerika levhası altına dalması sonucu And Dağları oluşmuştur. Peru-Şili hendeği, bu iki levha arasındaki dokanak noktasında yer alır ve 7 kilometre derinliğe ulaşır. Nazca levhasının düşük eğimle daldığı Orta Andlar'da (15°C güney ve 28°C güney enlemleri arasında) volkanik ada yayları bulunmaz. Ancak, genel olarak, volkanik ada yayları hendeğe paralel olarak uzanır ve deniz seviyesinden 7 kilometre yüksekliğe ulaşan zirvelere sahiptir. Hendeğin ve yay arasındaki topoğrafik farklılık yaklaşık 1.4 kilometredir ve bu yapı, yerkürenin önemli jeolojik özelliklerinden biridir (Helvacı, 1992, s. 1).

Peter Molnar ve Paul Tapponnier, Himalaya Dağları'nın Hint levhasının Avrasya levhasına çarpması sonucu oluştuğunu gösterdi ve bu süreçlerin levha tektoniği teorisiyle açıklanabileceğini kanıtlamışlardır (Molnar, 1975, s. 3). Geoffrey E. H. Hudson ve Mark Richards, volkanik dağların oluşumunda sıcak noktalar (hot spots) ve levha sınırlarında meydana gelen volkanik aktivitelerin kritik rol oynadığını vurgulamışlardır (Bono, 2019, s. 5). Hawaii ve İzlanda gibi bölgelerde yapılan çalışmalar, volkanik dağ oluşum süreçlerinin anlaşılmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Kur'an'ın "yeryüzünün sabitleyicileri" olarak nitelediği dağların bilimsel olarak da tektonik hareketler sonucu oluştuğu, dolayısıyla Kur'an'ın bu açıklamalarıyla örtüşen bir bakış açısı sunduğu görülmektedir. Öyle ki, Kur'an'da dağlar, Allah'ın yaratıcı kudretinin ve yeryüzünün düzenine kattığı ihtişamın bir göstergesi olarak sunulmaktadır (Râzî, t.y., c. 12, s. 515-518.; Elmalılı, 2021, c. 1, s. 180-

183). Ayrıca, dağlar depremler gibi doğal felaketlerin etkilerini azaltarak yeryüzünün dengesini sağlar (İbn Kesîr, 1987, c. 2, s. 92-95). Bunun yanında, dağlar insanlar için güvenli barınaklar ve yol bulmalarına yardımcı olan yön belirleyiciler olarak da önemli bir rol oynar (Kurtubî, 2001, c. 10, s. 120-122). Bu bakış açısına göre, dağlar, fiziksel işlevlerinin yanı sıra Allah'ın kudretini yansıtan simgesel değerleriyle de insan yaşamında merkezi bir öneme sahiptir (Âlûsî, 1985, c. 8, s. 520-522). Bilimsel açıdan dağlar, yeryüzünün dengesini korurken ekosistemlerin işleyişine katkıda bulunur; Kur'ân-î açıdan ise doğal felaketlerin etkilerini azaltarak yeryüzünün dengesini sağlar ve insanlara güvenli barınaklar sunar (Kurtubî, 2001, c. 7, s. 250-252). Böylece, dağların oluşumu ve fonksiyonları incelendiğinde, yeryüzünün dinamik yapısı ve Allah'ın yaratma gücünün derinliklerine ışık tutulabilir.

1.2.1. Dağların Rolü ve Fonksiyonları

Dağlar, yeryüzünün en dikkat çekici ve sabit yapıları olarak algılanmakla birlikte, özellikle bazı politeist inanç sistemlerinde, ulaşılmazlık sembolü ve tanrıların ikametgâhı olarak görülmüşlerdir. Antik Yunan, Hinduizm, Budizm, Şintoizm ve Zerdüştlük gibi çok tanrılı dinlerde, yüksek ve erişilmesi zor dağlar tanrıların evi kabul edilerek kutsallık atfedilmiştir. Örneğin, Antik Yunan mitolojisinde Olympus Dağı, baş tanrı Zeus'un hüküm sürdüğü yer olarak tanımlanırken (Homeros, 1984, c. 14, s. 161-164; Tanyu, 1973, s. 6;), Hinduizm'de Kailash Dağı Tanrı Şiva'nın ikametgâhı olarak bilinir (Eck, 2005, c. 9, s. 6212). Şintoizm'de ise Fuji Dağı, "kami" adı verilen tanrısal ruhların ikamet ettiği kutsal bir dağ olarak saygı görmektedir (Kitagawa, 1987, s. 114; Baş, 2013, s. 165-179). Bu bağlamda dağlar, ulaşılmazlıkları ve görkemli yapıları dolayısıyla tanrısal varlıklarla ilişkilendirilmiş ve doğaüstü bir anlam kazanmıştır.

İslâm inancı ise bu anlayıştan köklü bir farklılık göstermektedir. Kur'ân'da dağlar, yalnızca Allah'ın kudretinin ve yaratılıştaki hikmetin birer işareti olarak nitelendirilir; herhangi bir kutsiyet yüklenmez. Örneğin, Nebe sûresi 6-7. âyetlerde dağlar "kazık" olarak tanımlanır ve yeryüzündeki düzenin sağlanmasına yardımcı olan sabit yapılar olarak betimlenir. Benzer şekilde, Lokman sûresi 10. âyetinde dağların yer kabuğunun stabilitesini

sağlama işlevine dikkat çekilir. Bu yaklaşım, İslâm'ın tevhid ilkesine bağlı olarak tüm kutsiyetin yalnızca Allah'a mahsus olduğunu vurgular ve dağların kutsal mekânlar olarak görülmesini reddeder. Peygamberimizin Hira Dağı'nda tefekkür ve ibadet için inzivaya çekilmesi de dağa bir kutsallık yüklemeyi; bu dağ, yalnızca bir düşünce ve ibadet mekânı olarak kabul edilmiştir.

Bilimsel açıdan bakıldığında ise Kur'ân'ın dağlara ilişkin ifadeleri, yeryüzünün jeolojik hareketleriyle ilişkilendirilebilecek bir perspektif sunar. Örneğin, Neml sûresi 88. âyetinde dağların bulutlar gibi hareket ettiği ifade edilir; bu hareketin, modern bilimde yer kabuğundaki konveksiyonel hareketlerle açıklanabileceği öne sürülmektedir. Jeoloji bilimi, dağların hareketinin yer kabuğunun levha tektoniği ve yerçekimiyle olan etkileşimlerinden kaynaklandığını kabul eder (Press, 2001, s. 320). Bu doğrultuda, görünürde sabit olan dağların aslında zamanla yer değiştirdiği ve yeryüzünün dinamik bir yapıda olduğu bilimsel olarak ortaya konulmuştur. Kur'ân'da dağlara ilişkin vurguları, hem kozmolojik düzende Allah'ın yaratıcı kudretine işaret ederken hem de doğanın bilimsel olarak açıklanabilir yasalarıyla uyumlu bir çerçeveye sunmaktadır.

Kur'ân'da bahsedilen "Onu (yeryüzünü) sarsılmaz direkler (dağlar) ve nimetlerle donattı..." Hier sûresi 19. âyeti, belirli bir düzen ve ölçü ile çeşitli nimetlerin yaratıldığını ifade etmektedir. Bu nimetler arasında safran gibi bitkilerin yanı sıra altın, gümüş, bakır, demir gibi metaller de bulunmakta olup, hepsi tartılabilen ve belirli bir ağırlığa sahip maddelerdir (Nesefî, t.y., c. 9, s. 179-180). Rahmân sûresi 7. âyetinde ise göğün yüceltilip ölçüsünün belirlendiği bildirilmektedir. Bu ifadeler, evrendeki tüm maddelerin hassas bir denge ve düzen içinde yaratıldığını ve bu düzenin korunması gerektiğini işaret etmektedir. Dağların koruyucu fonksiyonu, onların yer altı ve yer üstü kaynaklarının korunmasındaki rolünü de kapsamaktadır. Kur'ân, dağların görünürde sabit durmasına rağmen aslında hareket halinde olduğunu ifade eder (Nesefî, t.y., c. 11, s. 891). Bu, modern bilimde levha tektoniği teorisi ile uyumludur (Wegener, 1929, s. 40-45)). Ayrıca dağlar, Mürselât sûresi 27. ve Nebe' sûresi 7. âyetlerinde belirtildiği üzere, yeryüzünün sabitlenmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması, su döngüsünün sağlanması ve

yeryüzündeki doğal düzenin muhafazasında hayati bir rol üstlenmektedir (Neccâr, 2007, c. 1, s. 475; Nâblusî, 2005, s. 142). Böylece, dağların Kur’ân’da anlatılan koruyucu işlevi, modern bilimsel yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirildiğinde, doğanın düzenini koruyan stratejik unsurlar olarak nitelendirilebilir.

1.2.2. Levha Tektoniği

Levha tektoniği, yerkabuğunun hareketlerini ve dünyadaki depremler, volkanlar ve dağ oluşumları gibi jeolojik olayları açıklayan temel bir bilimsel teoridir. Bu teoriye göre, dünya yüzeyi birbirinden bağımsız hareket eden çeşitli tektonik levhalardan oluşur. Levha tektoniği, dünya yüzeyinin zamanla evrildiğini ve dağ, okyanus havzaları, volkanik bölgeler gibi yapılarının oluşumunda levha hareketlerinin temel bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Wegener, 1929, s. 40-45).

Kur’ân, yeryüzündeki doğal olaylar ve yaratılışın düzenine dair çeşitli işaretler içermektedir. Bu tür âyetler, doğrudan bilimsel teorilere kesin destek sağlayan açıklamalar olarak değil, yaratılışın hikmetli düzenini yansıtan evrensel ifadeler olarak değerlendirilmelidir. Örneğin, levha tektoniği bağlamında Zâriyât sûresi’nin 48. âyetinde yer alan “*Yeryüzü parçalar halindeyken onu döşeyip (yerleştirdik)*” ifadesi, yeryüzünün katmanlı yapısına yönelik bir ima olarak anlaşılabilir. Kur’ân’ın, doğanın işleyişini ve yaratılıştaki düzeni Allah’ın kudretine atfeden bir anlatıma sahip olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Klasik tefsirlerde, aynı sûrenin 47. âyetinde geçen “وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ” “...şüphesiz biz genişletmekteyiz” ifadesi, Allah’ın yüceliğini ifade eden bir mecaz olarak yorumlarken, modern tefsirlerde bu ifade evrenin genişlemesi üzerine bilimsel tespitlerle ilişkilendirmiştir. Hatta uzay cisimlerinin birbirinden uzaklaştığını gösteren genişleme teorisi bağlamında, Kur’ân’daki bu tür ifadeler, evrenin dinamik yapısına dair bir işaret olarak ele alınmıştır (Yeniçeri, s. 110-115; Kırca, 1984, s. 40). Ayrıca burada, Allah’ın evreni yaratmadaki kudreti ve genişlik sağlayan gücü vurgulanarak, Allah’ın evrenin ihtişamını yaratırken kudretinin azalmadığı ve dilediği takdirde bu evreni daha da genişletebileceği anlamı çıkarılmaktadır. Bu düşünce, Bakara sûresinin 255. âyeti ve Kâf sûresinin 38. âyetinde yer alan, Allah’ın sınırsız kudretini ve evrenin düzenindeki

değişimlere dair O’nun mutlak egemenliğini yansıtan bir anlayışla paralellik göstermektedir (Şevkânî, 1998, c. 5, s. 105; Elmalılı, 2021, c. 1, s. 907-910). Nitekim, bu âyette geçen “يَبْدِي” kelimesinin kuvvet ve kudret anlamlarında kullanımı, Allah’ın kudretiyle evrenin büyüklüğüne ve düzenine işaret etmektedir (Râzî, t.y., c. 28, s. 226).

Râzî’nin (ö. 606/1210) göğü sağlam bir yapıya, yeri ise değişken bir döşek olarak nitelendirmesi, gökyüzünün kozmik istikrarına ve yeryüzünün sürekli dönüşen yapısına dikkat çekmektedir (Râzî, t.y., s. 28/225). Bu durumda, yerin, levha hareketleri sonucu değişim göstermesi ve çeşitli doğal olaylarla şekillenmesi, bu bakış açısını destekler niteliktedir diyebiliriz. Nitekim, dağların yeryüzündeki levha hareketleri sonucu oluştuğunu ve yeryüzünün sabitlenmesine yardımcı olduğu (TS Must-Read, 1965, s. 343-347) ile Nûh sûresi 19. ve 20. âyetlerinde “*Onu (yeryüzünü) sarsılmaz direkler (dağlar) ve nimetlerle donattı...*” ifadesi birbirini doğrular niteliğindedir diyebiliriz. Elmalılı Hamdi Yazır (ö. 1878-1942), Zilzâl Sûresi’nin 1. ve 5. âyetlerinde depremleri, yeryüzünün hareketleriyle ilişkilendirirken, bu sarsıntıların insanlara ibret verme amacını taşıdığına da dikkat çekmektedir. Yazır’a göre, “*zilzâl*” ve “*zelzele*” terimleri, yerin şiddetli hareketlerini ve bu hareketlerin tekrarlayıcı doğasını ifade etmektedir. Bu sarsıntılar, yeryüzünün tüm gücüyle sarsılması anlamına gelir ve insanlar, bu felaket karşısında hayretle “*Bu Arz’a ne oluyor?*” şeklinde sorular sorarak, o anın dehşetiyle yüzleşirler. Yazır, bu tür olayların, insanların amellerini gözler önüne seren ve onları kendilerine hatırlatan bir işlev gördüğünü vurgulamaktadır (Elmalılı, 2021, c. 6, s. 626-631).

1.2.3. Deprem Bilimi: Nedenler ve Mekanizmalar

Modern jeoloji perspektifine göre, depremler genellikle tektonik plakaların hareketleri sonucunda ortaya çıkar. Plakaların birbirleriyle sürtünmesi veya ayrılması, büyük enerji birikimine yol açar ve bu enerjinin serbest kalması depremlere neden olur. Jeologlar, deprem aktivitesinin yoğun olduğu bölgeleri belirleyerek deprem tehlikesini analiz ederler. Bu analizler, yapıların ve toplumların deprem riskine karşı hazırlıklı olmasına yardımcı olur. Modern jeolojik tekniklerle, depremler sismik ağlar ve ölçüm cihazları aracılığıyla sürekli olarak izlenir. Bu

izleme ve ölçüm sistemleri, deprem aktivitesini belirlemek ve deprem öncesi uyarı sistemleri geliştirmek için kullanılır. Bu durum, insanların depremlere karşı hazırlıklı olmaları gerektiğini vurgular ve doğru yaşam prensiplerine uygun hareket etmelerini teşvik eder. İnsanlar, doğal afetlere karşı tedbir almalı ve çevre koruma çabalarını artırmalıdır (Carey, S.W., 1958, 177-335).

Yerkabuğundaki fay hatları, tektonik plakaların birbirine temas ettiği veya sürtündüğü bölgelerdir. Fay hatları boyunca meydana gelen kırılmalar ve yer değiştirmeler, depremlerin meydana gelmesine neden olabilir. Depremler sırasında oluşan enerji, yerkabuğunda sismik dalgaların yayılmasına neden olur (Carey, S.W., 1958, s.179; Faults, t.y.). Bu sismik dalgalar, yeryüzünde titreşimlere yol açarak yersel sarsıntıları tetikler. Özellikle okyanus tabanındaki derin deniz tabanı depremleri, su altındaki tektonik hareketlerin bir sonucu olarak oluşur ve bu tür depremler genellikle büyük çaplı tsunamilere neden olma potansiyeline sahiptir. Ayrıca, volkanik faaliyetler sırasında da depremler meydana gelmekte olup bu tür sarsıntılar, volkanların iç yapısındaki basınç değişimleriyle ilişkilendirilmektedir. Magmanın yüzeye doğru yükselmesi veya volkanik patlamalar, çevredeki kayaçların kırılmasına ve depremlerin oluşmasına neden olabilir (Faults, t.y.). Deprem çalışmaları bu ve benzeri sebepleri ve mekanizmaları dikkatle inceler. Deprem nedenlerinin anlaşılması ve deprem riskinin azaltılması amacıyla ileri teknoloji ve gözlem sistemleri kullanılmaktadır. Bu bilimsel çalışmalar deprem etkilerinin önceden tahmin edilmesinde ve insanların korunmasında önemli rol oynuyor.

2. Kur'an'da Yeryüzünün Yapısı

Kur'an'da yer alan yeryüzünün yapısı ve dinamikleriyle ilgili âyetler, insanları Allah'ın yarattığı bu muazzam düzen üzerine düşünmeye ve araştırma yapmaya teşvik etmektedir. Kur'an'daki yeryüzünün yapısına dair ifadelerin, modern jeoloji biliminin bulgularıyla karşılaştırıldığında belirgin bir uyum gösterdiği gözlemlenmektedir. Örneğin, Nahl sûresinin 15. âyetinde dağların dünyayı sabitleyici bir rol üstlendiği ve insanların yol bulmaları için nehirler, yollar ve işaretlerin yaratıldığı ifade edilir. Ayrıca, insanların yıldızlar aracılığıyla da

yollarını bulduğu vurgulanmaktadır. Bu ifade, modern jeolojide “*dağların yerkabuğunu dengeleyici etkisi olarak bilinen izostazi*” (Lutgens, 2012, s. 372) ile örtüşmektedir. Aynı şekilde, Kâf sûresi 9. âyetinde su döngüsü ve yeraltı sularının önemi belirtilmiştir: Âyet, suyun yeryüzündeki hayatın sürdürülebilirliği için kritik rolünü açıklar niteliktedir. Bu çerçevede, Randhir'in “*suyun ekosistemlerin işleyişi ve insan yaşamının devamı için kritik bir unsur olduğu*” (Randhir, 2012, s. 1-2) görüşü bu âyetle uyum içinde olduğunu söyleyebiliriz. Kur'an'daki yeryüzünün yapısına dair âyetler, Allah'ın yaratma kudretinin ve hikmetinin birer delili olarak sunulmaktadır. Örneğin, Ra'd, sûresi 2. âyetinde evrenin ve yeryüzünün yaratılışındaki düzenin mükemmelliği vurgulanmaktadır. Bu tür örnekler, Kur'an'daki ifadelerin sadece dinî bir bağlamda değil, aynı zamanda bilimsel anlayışla da örtüşen önemli kavramlar sunduğunu göstermektedir.

Yeryüzü anlamına gelen “الأرض” kelimesi, semanın karşısında bulunan kütleyi tanımlar. Bu terim Kur'an-ı Kerim'de çoğul formda kullanılmamaktadır. Medenî âyetlerde 146, Mekkî âyetlerde ise 315 olmak üzere toplamda 461 kez geçmektedir (İsfehânî, 2012, s. 79, Kaya, t.y., s. 193). Nâzi'ât sûresi 30. âyetinden hareketle, Dünya'nın küre olduğu sonucuna varılmıştır (Râzî, t.y., c. 31, s. 46; Yeniçeri, 1995, s. 65). Zümer sûresi 5. âyeti, Dünya'nın kendi eksenî etrafında döndüğünü ve Güneş'e bakan yüzeyinin sürekli değiştiğini açıklayarak gündüz ve gecenin dinamik doğasını vurgular (Kutub, t.y, s. 569). Bu bağlamda, varoluşun büyük âlem (makrokozmos) ile küçük âlem (mikrokozmos, insan) arasındaki etkileşim öne çıkarılmakta, yaratılışın ardındaki ilâhî gücün yüceliği ve mükemmelliği üzerinde durulmaktadır. Âyetinde “*Hikmet ve fayda esasına göre*” anlamında kullanılan “بِالْحَقِّ” terimi, yaratılışın temelinde yatan ilâhî hikmetin önemini vurgularken, yaratılıştaki saçmalık ya da anlamsızlık bulunmadığını ve her varlığın özünde iyilik, güzellik ve yarar barındırdığını ifade eder. Bu anlayış, İslâm âlimleri arasında geniş bir kabul görmektedir ve Gazzâlî'nin “*İmkân âleminde mevcut olandan daha güzel, daha tam ve daha mükemmelinin bulunması mümkün değildir*” sözüyle en etkili biçimde özetlenmektedir (Gazzâlî, 1974, c.4 s. 258; Gazzâlî, 1997, c.5, s. 35-36; Karaman vd., 2020, s. 2918). Söz konusu âyetinde geçen “يَكْوَرُ” terimi, yuvarlamak,

çevirmek ve toplamak anlamlarına gelir ve bir sarıgın başa sarılması gibi bir hareketi ifade etmektedir (Zemahşerî, 1986, c. 4, s. 706; Elmalılı, 2021, c. 4, s. 745). Ayrıca, “وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا” “*Ardından yeri düzenleyip döşedi*” Nâzi’ât sûresi 30. âyetinde geçen “دَحِيهَا” terimi, yeri yayma ve yerleşim için hazırlama anlamına gelir, ardından yerleşim için gerekli olan şeylerle açıklanır; bunlar arasında yiyecek ve içecek düzeninin sağlanması, yerleşim imkânının oluşması, su ve mera ile temin edilmesi, dağların yerleşik hale getirilmesi ve sağlamaştırılması gibi unsurlar bulunur (Zemahşerî, 1986, c. 4, s. 597). Kelimenin kökeninde yuvarlaklık kavramını da içermektedir (Ateş, t.y., c. 10, s. 308), bu da Dünya’nın tam düzgün bir küre değil, kutuplardan basık ve ekvator çevresinde şişkin bir geoit şeklinde olduğunu anlamaya olanak tanımaktadır (Kaya, t.y., s. 196, Taşkın, 1995, s. 69).

Genel olarak, yeryüzü ve dağlarla ilgili âyetler, Allah’ın yaratma kudretini ve hikmetini vurgulamakta ve insanları bu muazzam düzen üzerine düşünmeye davet etmektedir. Örneğin, Nebe sûresi 6. ve 7. âyetleri yeryüzünün insan yaşamı için nasıl düzenlendiğini ve hazırlandığını açıkça belirtmektedir. Nebe sûresi 6. âyette “مِهَادًا” kelimesi, yeryüzünün insanlar için bir beşik işlevi gördüğünü ve çocukların üzerinde uyuduğu bir alan olarak tanımlandığını ifade etmektedir. Böylece bu kavram, “*uyuması için döşenen şey*” anlamına gelmektedir (Beyzâvî, 1997, c.3, s. 175-179). Nebe sûresi 7. âyetinde geçen “أَوْدَانًا” kelimesi de yeryüzü üzerinde bulunan insanlar sarsılmasını diye, böylece dağları da “*sabit kazıklar*” gibi özelliğini tamamlamış olur (Râzî, t.y., c. 31, s. 8). Dolayısıyla, bu âyetler Allah’ın yaratıcı gücünü ve hikmetini gözler önüne sererek, insanları bu düzenin derin anlamları üzerinde tefekkür etmeye davet etmektedir.

Fâtır sûresi 27. âyeti dağların farklı renkleri ve çeşitliliğiyle Allah’ın yaratma sanatının bir göstergesi olduğunu belirtir. Bu, Kur’ân’ın dağların estetik ve biyolojik çeşitliliğine dikkat çektiğini ve bu çeşitliliğin Allah’ın kudretini yansıttığını gösterir (Râzî, t.y., c. 12, s. 180-185). Enbiyâ sûresi 31. âyeti dağların yeryüzünü sabitleyen ve içindeki kaynakları muhafaza eden yapılar olduğunu belirtir. Dağlar, Allah’ın yaratma hikmetinin bir parçası olarak, yeryüzünü ve canlıları koruma işlevini üstlenir (Taberî, 2003, c. 15, s. 40-45; Elmalılı, 2021, c. 4, s. 117). Gâşiye sûresi 19. âyeti

insanların Allah’ın yaratma kudreti ve hikmeti üzerinde düşünmeleri için çeşitli doğa unsurlarını gözlemlemelerini teşvik eder. Dağlar ve yeryüzü, Allah’ın büyüklüğünün ve yaratıcı gücünün açık delilleri olarak sunulur, böylece insanlara Allah’ın büyüklüğünü takdir etmeleri için bir davet niteliği taşımaktadır (İbn Kesîr, 1987, c. 3, s. 56-60; Mevdûdî, 2005, c. 2, s. 75-78). Bu bağlamda, Kur’ân’da yeryüzünün yapısı ve dağların rolü hakkında sunulan bilgiler, özellikle Allah’ın kudretine ve yaratma gücüne dair işaretler sunmaktadır. Nitekim burada verilen örneklerdeki sûreler ve âyetler Mekkî olup, burada asıl amaç tevhid vurgusu ve Allah’ın yaratma ile kudret olgusu üzerine yoğunlaşmaktır.

Kur’ân’daki yeryüzünün yaratılışı ile ilgili âyetler, Allah’ın yaratma sürecindeki mükemmelliği ve düzeni gözler önüne sermektedir (Taberî, 2003, c. 1, s. 251-255, c. 15, s. 60-63). Örneğin, Bakara sûresi 22. âyeti yeryüzünün insan yaşamı için nasıl mükemmel bir şekilde düzenlendiğini ve Allah’ın lütuflarıyla dolu olduğunu vurgular. İnsanlar, bu lütuflardan faydalanmalıdırlar ve Allah’ın yaratma gücünü takdir ederek O’na şükretmelidirler (İbn Kesîr, 1987, c. 2, s. 22-25; Râzî, t.y., c. 5, s. 94-97). Nûh sûresi 19. ve 20. âyetleri yeryüzünün insanların yaşamı için nasıl genişletildiğini ve donatıldığını vurgular. Yeryüzü, insanların yerleşip hayatlarını sürdürebilmeleri için uygun hale getirilmiştir ve insanlar bu geniş alanlardan faydalanarak Allah’ın lütuflarını değerlendirmelidirler (Elmalılı, 2021, c. 9, s. 17-18; Kutub, t.y., c. 6, s. 44-47). Nitekim, İbrâhîm sûresi 33. âyeti yeryüzündeki doğal kaynakların ve nimetlerin Allah’ın ihsanı olduğunu vurgulayarak insanların bu nimetlerden yararlanmaları gerektiğini belirtir (Râzî, t.y., c. 27, s. 573-576).

3.Kur’ân’da Depremler

Kur’ân’da Gâşiye 18. ve 20. âyetlerde geçen depremler, sadece fiziksel olaylar olarak değil, aynı zamanda insanları uyandırmaya, Allah’ın kudretini anlamaya ve ahiret bilinciyle yaşamaya teşvik eden işaretlerdir. Bu bağlamda, depremler gibi doğal afetler, insanlara evrenin geçici ve değişken yapısını hatırlatarak, ebedî yaşam için hazırlık yapmalarını sağlamak amacıyla yaratılmıştır. Yazır, bu bakış açısının, insanları yalnızca dünyevi hayata değil, aynı zamanda âhirete yönlendiren derin bir anlam

taşıdığına dikkat çeker (Elmalılı, 2021, c. 18, s. 407-409). Bu bağlamda, depremler, insanların Allah’a yönelmeleri ya da dünya hayatının geçici olduğunu hatırlatmaları için bir uyarı işlevi gördüğü, insanların imtihan edildiği ve ibret alacakları olaylar olarak kabul edilebilir. Böylece, doğal afetler, insanların düşünmeleri, davranışlarını gözden geçirmeleri ve doğru yolu bulmaları için bir fırsat olarak değerlendirilir (Yıldız, t.y., s. 73-79). Kur’ân’da depremler, yalnızca yıkımın bir simgesi olarak değil, aynı zamanda Allah’ın yeryüzünü yeniden yaratma gücünün bir göstergesi olarak da ele alınmaktadır (İbn Kesîr, 1987, s. 5/238). Buna göre depremler, yeryüzünde var olan düzenin ve dengeyi sağlayan Allah’ın iradesinin göstergesi olarak kabul edilir (Râzî, t.y., s. 12/176).

Kur’ân’da deprem olgusu, özellikle Zilzâl sûresinde ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu sûrenin nüzûlü, ismi, konusu ve lügavî özellikleri ile kıyamet ve ahirete dair verdiği bilgiler, akademik çalışmalar çerçevesinde kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve derinlemesine tartışılmıştır. Zilzâl sûresi, Mushaf’ta doksan dokuzuncu sırada, nüzûl sırasına göre ise doksan üçüncü sırada yer alır. Sûre, sekiz âyetten oluşur ve Dünya üzerinde meydana gelecek sarsıntıyı uygun bir şekilde tasvir eder. “زُلْزَالٌ” fiili, sarsıntının şiddetini ve sürekliliğini vurgulayan mastar formunda kullanılarak anlam pekiştirilmiştir. Sûrede ayrıca, “أَنْفَالَهَا” kelimesi, “sekal” kelimesinin çoğulu olarak kullanılmıştır. Râzî’ye göre “sekal”, ev eşyası anlamına gelirken (Râzî, t.y., c. 32, s. 254), Kâmûs’ta, yolcunun taşıdığı değerli ve kıymetli eşyayı ifade eder (Âsım, 1971, c. 3, s. 1195). Bu kavram, arzın içinde ve üzerinde bulunan şeylerin ağırlığını simgeler. Ayrıca, amellerin günahlarının ağırlığına da işaret eder. Bazı yorumcular, meyyitin arzın içinde olduğu sürece arzın ağırlığı olduğunu, ancak arzın üzerinde olduğu zaman onun ağırlığını oluşturduğunu belirtmişlerdir (Ebû Ubeyde, 1954, c. 2, s. 306; Sicistânî, 1995, s. 87). “Künûz” (hazinelere) de arzın nefâisinde yer alan ve eskâl olarak kabul edilen değerli şeyler arasında sayılmaktadır (Mâverîdî, t.y., c. 6, s. 319; Neseî t.y., c. 3, s. 669; Elmalılı, 2021, c. 6, s. 628). Kur’ân’da deprem ile ilgili; Vâkı’a sûresi 4. âyette “رَجَأٌ”, Nâzi’ât sûresi 6. âyette “الرَّاجِفَةُ”, Nahl sûresi 45. âyette “أَنْ يَخْشِفَ” gibi kavramlar da geçmektedir (İsfehânî, 2012, s. 302; Kanik, 2023, s. 113).

Kur’ân, depremlerden bahsederek tabiat olaylarının ilâhî hikmetlerini ve insanların imtihanlarını vurgulamakta ve yapısı gereği belirli başlıklar altında değil, Allah, insan ve tabiat ekseninde ele almaktadır. Bu bağlamda, Zilzâl sûresi ve diğer sûrelerde depremler, hem inkârcılar için bir ceza ve azap hem de inananlar için bir rahmet ve mükâfat olarak sunulmaktadır. Böylece, Kur’ân’da depremler ve benzeri doğal afetler, insanları Allah’a ve ahiret gününe yönelten birer işaret olarak sunulur. Bu tür imtihanlar, sabırla karşılandığında ve dua ile desteklendiğinde, inananlara ahlâkî olgunluk ve manevî kazançlar sağlayabilir. Nitekim Kur’ân, mal, ürün veya can kaybı gibi zorlukların Mü’minler için günahlara kefarete olabileceği gibi, beklenmedik hayır ve hikmetlere de vesile olabileceğini ifade eder. Bu imtihanlar, insanın Allah’a olan bağlılığını pekiştirir ve kulluk bilincini derinleştirir (Kanik, 2023, s. 115-116).

3.1. Depremler ile İlgili Kur’ân Kıssaları

Kur’ân kıssalarında depremler ve doğa olayları, derinlemesine düşündüren ve manevî derinlik taşıyan temalarla işlenmektedir. Örneğin A’râf, Hûd ve Şu’arâ sûrelerinde, Ad ve Semud kavimlerinin yeryüzünde yıkıma uğradığı anlatılır. Kıssalarda, kavimlerin Allah’a isyanları ve peygamberleri reddetmeleri nedeniyle çeşitli afetlerle karşılaştıkları, bu afetler arasında depremlerin de yer aldığı belirtilmektedir (İbn Kesîr, 1987, s. 4/419-426). Nitekim, aynı sûrelerde Lut kavmi, Allah’ın hükümlerine karşı gelmeleri ve ahlâksızlık yapmaları sebebiyle yıkıma uğradıkları anlatılmakta ve bu yıkımın depremlerle gerçekleştiği belirtilir (Kurtubî, 2001, s. 12/107-110). Firavun’un ordusunun Kızıldeniz’den geçerken denizin sularının üzerine çökmesi ve hepsinin suda boğulması da Kur’ân’da anlatılır. Bu olay, bir tür doğal afet olarak kabul edilebilir ve Allah’ın hükümlerine karşı gelenlerin cezalandırılması olarak yorumlanır (Râzî, t.y., c. 23, s. 78-82). A’râf sûrenin devamında, Medyen kavminin helak edilişi, peygamberleri olan Şuayb’a karşı gelmeleri ve haksızlık yapmaları sebebiyle Allah’ın cezasına uğramaları şeklinde anlatılmaktadır (Râzî, t.y., c. 14, s. 312-313). Kur’ân’da adı geçen “Tûbba’, Eyke, Ashâb-ı ress, Ashâb-ı uhdût, Nuh kavmi ve Sebe’ gibi topluluklar”, yaşadıkları bölgenin zengin coğrafi konumlarına rağmen, Allah’ın nimetlerini unutarak nankörlük göstermiş ve O’na karşı

isyan etmişlerdir. Bu kavimler, genellikle sel gibi doğal afetlerle cezalandırılmıştır (Mâtûrîdî, 2005, c. 9, s. 350; Elmalılı, 2021, c. 4, s. 195-196; Kanik, 2023, s. 119).

Kur’ân’da Allah’ın gönderdiği azap ve felaketler, yalnızca zalimlere ve gerçeği inkâr edenlere yönelik değil, toplumsal bir boyut taşır ve bazen masumların da bu felaketlerden etkilenmesi mümkündür (Özdemir, 2014, s. 149). Bu durum, toplumsal sorumluluk ve birliktelik anlayışıyla açıklanabilir. Bir toplumun ahlâkî durumu, sadece bireylerin eylemleriyle değil, aynı zamanda bu eylemlerden etkilenen toplumsal yapıyla da ilişkilidir. Toplumdaki bireylerin eylemleri, toplumu kolektif olarak etkiler ve bu da toplumsal dayanışma ve sorumluluk gerekliliğini ortaya koyar (Taberî, 2003, s. 9/50-55; Zebîdî, 1988, s. “Fiten”, 2316).

Bir diğer önemli bakış açısı ise, ilâhî adalet ve hikmet meselesidir. Allah’ın adaleti, insan aklının ötesinde ve sınırsızdır; bu bağlamda, masumların başına gelen felaketler, onların ahirette daha yüksek dereceler kazanmasına vesile olabilir. Dünya hayatı, geçici ve sınırlı bir zaman dilimini kapsarken, ahiret hayatı sonsuz ve nihai gerçek olarak kabul edilir. Dolayısıyla, bu felaketler, bireylerin manevi olgunluklarını artırarak, onları ahiretteki daha yüksek derecelere taşımak amacıyla birer imtihan aracı olarak işlev görebilir (Kurtubî, 2001, s. 2/58-62).

Felaketler, aynı zamanda bir imtihan ve sabır süreci olarak da anlaşılabilir. Allah, Mü’minleri sabır, metanet ve inançla sınar. Bu tür olaylar, Mü’minlerin imanlarını test etme, sabırlarını pekiştirme ve Allah’a olan bağlılıklarını gözler önüne sermek için bir fırsat sağlar. Felaketler, inananların manevi olgunluklarını artıracak bir süreç olarak işlev görür ve bu da onların ahlâkî ve ruhsal olarak güçlenmelerine zemin hazırlar (Beyzâvî, 1997, s. 1/200-203).

Kur’ân’da vurgulanan felaketlerin diğer bir yönü, toplumu doğru yola sevk etmek amacıyla verilen uyarılar olmalarıdır. Toplamların, Allah’ın belirlediği doğru yoldan sapmalarını gösteren ve onları doğru yola yönlendiren bu felaketler hem o toplumun fertlerine hem de gelecekteki nesillere önemli dersler sunar. Bu, sadece toplumun bugünkü fertleri için değil, aynı zamanda gelecekteki nesiller için de bir hikmet ve öğretilerdir (Gazâlî, 1974, s. 3/200-210).

Son olarak, bu tür olaylar, toplumda kötülüğün yayılmasını engelleme amacı taşıyabilir. Kötülerin cezalandırılması, onların kötülüklerinin yayılmasını önler ve daha fazla insanın zarar görmesini engeller. Bu noktada, masumların felaketlerden zarar görmesi, kötülerin etkilerinin sınırlanması ve toplumun genel olarak arınması için bir bedel olabilir (Durkheim, 1984, s. 101-115). Bu çerçeveden bakıldığında, Kur’ân’da anlatılan doğal afetler sadece birer cezalandırma aracı değil, aynı zamanda toplumsal ve bireysel düzeyde büyük bir hikmet ve eğitim süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu felaketler, insanlara doğru yolu gösterme, imanlarını test etme, ahlâkî sorumlulukları hatırlatma ve toplumsal düzeni sağlama amacı taşır.

3.2. Depremlerin Toplumsal ve Manevi Boyutları

Daha önce de belirttiğimiz gibi depremler, sadece fiziksel etkileri değil, aynı zamanda toplumsal ve manevi boyutları da olan olaylardır. Depremler genellikle toplumsal dayanışmanın ve yardımlaşmanın güçlendirilmesine yol açmaktadır. Felaketzedelere yardım etmek, toplumun birlik ve beraberlik içinde hareket etmesini sağlar. Örneğin, 2010 yılında Şili’deki bir deprem sonrası yapılan araştırma, sosyal kimliğin gelişimiyle ilişkilendirilen kolektif eylemlerin, acil durumlarda bireysel davranışları etkileyebileceğini göstermektedir (Brown, 2016, s. 209). Farklı bir çalışma, 2010 Haiti depremi sonrasında kültürel sosyal sermayenin barınak ve diğer kaynaklara erişimde nasıl eşitsizlik ve şiddeti tetiklediğini ortaya koymuştur (Brown, 2016, s. 88-89; Çalışkan, 2021, s. 1055). 1999 Marmara Depremi, Türkiye’de devlet, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliğini güçlendiren önemli bir dönem olmuştur. Depremde on sekiz bin iki yüz kırk üç kişi hayatını kaybetmiş, kırk sekiz bin dokuz yüz bir kişi yaralanmış ve birçok ev ile işyeri zarar görmüştür (Varol, 2017, s. 4).

Kasapoğlu ve Ecevit’in araştırması, depremzedelerin sosyal dayanışma, bilgi akışı, temel ihtiyaçlar ve psikolojik durumlarının etkilendiğini göstermiş; ayrıca, eğitim, istihdam, sosyal güvenlik gibi faktörlerin gelecekteki depremlere hazırlık süreçlerinde önemli olduğunu vurgulamıştır (Kasapoğlu, 2003, s. 339; Çalışkan, 2021, s. 1056). Depremler, toplumda büyük acılara ve kayıplara yol açabilir. Bu durumda, insanlar birlikte acıyı ve kaybı

paylaşarak başa çıkmaya çalışırlar. İnsanlarda derin bir düşünce ve ruhsal arayışı tetikleyebilir (Charles, 1996, s. 43).

Bu dönemlerde, dinî inançlar ve manevi destek, insanların güç bulmalarına yardımcı olabilir. Kur’ân-ı Kerim’de yardım etmek anlamında “iâne” kelimesi iki kez, fiil olarak “istiâne” dört kez ve Allah’ın sıfatı olarak “müsteân” iki kez geçmektedir. Mâide sûresi 2. âyetinde, kötülük yapanlara karşı intikam alıcı tutumların reddedildiği ve insanlara, iyilik ve erdemde birbirlerine destek olmaları, ancak kötülük ve düşmanlıkta birbirlerine yardımcı olmamaları emredilir (İsfehânî, 2012, s. “avn” md.; Çağrııcı, 2013, s. 332). Şevkânî, ilgili âyette yer alan yardımlaşma ilkesini geniş bir çerçevede yorumlayarak bu kavramı, tüm olumlu ve erdemli davranışları kapsayacak şekilde değerlendirir; aynı şekilde, yardımlaşmanın yasaklandığı durumları ise kötü, zararlı ve ahlâken sakıncalı tüm eylemler olarak tanımlar. Bu bağlamda, âyetin buyrukları ve yasakları yalnızca belli başlı davranışlara odaklanmaz; aksine, bireyler ve toplumun her alanda iyilik yapmasını teşvik ederken, kötülükten sakınmalarını zorunlu kılan evrensel bir değer anlayışını öne çıkarır (Şevkânî, 1998, c. 2, s. 10). Kurtubî ise, iyilik ve takvada yardımlaşmanın, bireylerin kapasiteleri ve sahip oldukları imkânlarla göre şekillenmesi gerektiğini ifade ederek, bilgililerin ilimleriyle, zenginlerin ise maddi olanaklarıyla katkıda bulunmalarının önemini vurgular (Kurtubî, 2001, c. 6, s. 46-47). Mâverdi’ye göre ise, iyilik ve takvânın birlikte zikredilmesinin hikmeti, Allah’ın rızasının takvâ ile, insanların memnuniyetinin ise iyilikle kazanılması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Bu bakış açısı, bireyin hem manevi hem de sosyal sorumluluğunu dengeli bir şekilde yerine getirmesini gerekli kılar (Mâverdi, 1978, s. 132; Çağrııcı, 2013, s. 333).

Araştırmalar, dinin ve dindarlığın yardımlaşma üzerindeki etkisini değerlendirmekte ve dindar bireylerin genellikle içselleştirdikleri dinî değerler doğrultusunda daha güçlü bir yardım etme iradesine sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Dinin, bireylerin empati, cömertlik ve yardımlaşma gibi sosyal değerleri güçlendirdiği ve bu değerlerin yardım etme niyeti üzerinde olumlu bir etki yarattığı belirtilmektedir. Dolayısıyla, dindarlığın sosyal yardımlaşma davranışlarına olumlu katkı sağladığı

sonucuna varılmaktadır (Ayten, 2010, s. 94-120). Sonuç olarak, depremler insanları doğaya ve çevreye karşı daha duyarlı hale getirebilir. Toplum, doğal afetlerin neden olduğu çevresel etkileri azaltmak için çeşitli önlemler alabilir (Smith vd, t.y., s. 45-48). Aynı zamanda depremler, insanlara ibret alacakları ve yaşamlarını değerlendirecekleri bir fırsat sunar, böylece insanlar önemli değerlere odaklanabilirler.

SONUÇ

Bu çalışmada, doğal olayların yalnızca bilimsel açıklamalardan ibaret olmadığı, aynı zamanda dinî ve toplumsal açılardan da derin bir anlam taşıdığı ortaya konulmuştur. Özellikle dağlar ve depremler gibi yeryüzü hareketlerinin, Kur’ân’daki anlatımlar ve modern jeolojinin yaklaşımlarıyla birlikte ele alınması, bu olayların insan yaşamındaki çok yönlü etkilerini göstermektedir. Kur’ân’da dağlara dair yapılan tanımlamalar, doğanın yalnızca fiziksel bir yapı değil, aynı zamanda bir hikmet ve ilâhî amaç taşıyan bir düzen olduğuna işaret eder. Bu anlamda dağların yer kabuğunun dengesini sağlamadaki işlevi ve sismik hareketlere karşı dengeleme rolü, Allah’ın kudretinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Nitekim, Kur’ân’daki “...dağları da (yeri dengede tutan) kazıklar yapmadık mı?” ifadesi, dağların yer kabuğundaki stabilizeyi sağlamada önemli bir işlevi olduğuna dair bir anlatımdır. Bu tür ifadeler, dağların sismik hareketlere karşı dengeleme işlevi gördüğüne dair bir benzetme olarak yorumlanabilir. Ancak, dağların sismik dengeleme sağlasa da depremlerin yine de meydana gelmesi, yeryüzü dinamiklerinin daha karmaşık bir yapıda olduğunu gösterir. Kur’ân’daki bu tür ifadeler, çoğunlukla doğanın ve Allah’ın kudretinin bir yansıması olarak ele alınmalı ve bu tür fiziksel olayların anlamı ve hikmeti üzerinden düşünülmelidir. Bu bağlamda, Kur’ân, depremleri ve diğer doğal afetleri, toplumsal sorumluluk, bireysel sabır, tevekkül ve dayanışma gibi değerlerle ilişkilendirerek, bu felaketlerin insanları sadece fiziksel olarak değil, manevi açıdan da dönüştürme gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Doğal afetler karşısında sergilenen sabır, tevekkül ve toplumsal dayanışma, afetlerin yalnızca fiziksel bir sınav niteliği taşımaktan öte, bireylerin ve toplumların manevi dayanıklılığını güçlendiren bir etkiye sahip

olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tür olaylar, toplumsal sorumluluk, bireysel gelişim ve dayanışma gibi değerleri ön plana çıkararak, toplumun dayanıklılığını artırma işlevi görür.

Sonuç olarak, afetlerin toplumsal ve psikolojik yansımalarını ele alan araştırmaların, afet yönetimi alanında daha etkili stratejiler geliştirilmesine önemli katkılar sağlayabileceğine inanıyorum. Kur'ân öğretilerinin modern bilimsel kavrayışlarla birlikte ele alınması, afetlere yönelik yeni bir anlayış ve yaklaşımın kapılarını aralayabilir. Bu bağlamda, dinî öğretilerin, afetlerin oluşturduğu zorluklarla başa çıkmada oynayabileceği destekleyici rol üzerine yapılacak araştırmalar, toplumsal dayanışmayı güçlendirme ve afet sonrasında sosyal yapının yeniden inşa sürecine dair etkili stratejiler geliştirme imkânı sunacaktır.

KAYNAKLAR

- Âlûsî, S. (1985). *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'i'l-mesânî*. (Cilt 2-19).
- Âsım, S.A. (1971). *Kāmûs Tercemesi*. (Cilt 1-16). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Ateş, S. (t.y.). *Yüce Kur'an'ın çağdaş tefsiri*. (Cilt 1-12). Yeni Ufuklar.
- Ayten, A. (2010). *Empati ve din*.
- Baş, M. (2013). Dinlerde ve Geleneksel Türk İnanışlarında Dağ Kültü, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (1), 165-179
- Ben, A., Pluijm V. D. ve Marshak, S. (2010). *Earth structure: an introduction to structural geology and tectonics*. W. W. Norton.
- Beyzâvî, N. (1997). *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. (Cilt 1-5). Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî.
- Bono, R. K., Tarduno, J. A. ve Bunge, H.-P. (2019). Hotspot motion caused the hawaiian-emperor bend and llsvp's are not fixed. *Nature Communications*, 10(1), 3370. <https://doi.org/10.1038/s41467-019-11314-6>
- Yeniçeri, C. (1995). *Uzay ayetleri tefsiri*. Erkam Yayınları.
- Carey, S.W., 1958. *The tectonic approach to continental drift*. In *Symp Continental Drift*. Geology Department, University of Tasmania, Hobart.
- Çağrı, M. (2013). Yardımlaşma. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 43, 332-334.
- Çalışkan, A. ve Kaya, G. (2021). Deprem sonrasındaki toplumsal dayanışma pratiklerinin sosyolojik görünümü: İzmir depremi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(32), Article 32. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.878817>
- Drury, B., González, R. ve Miranda, D. (2016). Emergent social identity and observing social support predict social support provided by survivors in a disaster: Solidarity in the 2010 Chile earthquake. *European Journal of Social Psychology*, 46(2), 209-223.
- Durkheim, E. (1984). *The Division of labour in society*. The Macmillan Press LTD.
- Ebû Ubeyde, M. (1954). *Mecâzü'l-Kur'an*. (Cilt 1-2). (F. Sezgin, Nşr.). Mektebutu'l Hancı.
- Eck, L. D. (2005), Mountains. *The Encyclopedia of Religion*, Thomson Gale Co 9, 6212.
- Elmalılı, H. Y. (2021). *Hak dini Kur'an dili*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Faults, earthquake geology, and special earthquake studies, *Birleşik Devletler Jeoloji Araştırmaları*. (t.y.). <https://www.usgs.gov/programs/earthquake-hazards/science/faults-earthquake-geology-and-special-earthquake-studies>
- Fowler, C. M. R. (2005). *The solid earth: an introduction to global geophysics* (2. bs). Royal Holloway.
- Fritz, Ch. E. (1996). *Disasters and mental health: therapeutic principles drawn from disaster studies*. University of Delaware Disaster Research Center.
- Gazâlî, E. H. (1974). *İhyâ ulûmi'd-dîn*. (Cilt 1-4). Bedir Yayınevi.
- Gazâlî, E. H. *el-İmlâ fî işkâlâti'l-İhyâ*. (Cilt 1-5). (İhyâ'nın zeylinde). Dâru'l-Hayr.
- Helvacı, C. (1992). Güney Amerika'daki And dağlarının tektonik ve volkanik gelişimine bağlı borat ve diğer tuz yataklarının oluşumu. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, 41, 5-22.
- Homer, (1984). *İlyada*, (A. Erhat, A. Kadir, Çev.). Can Yayınları.
- İbn Kesîr, İ. (1987). *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'azîm*. (Cilt 1-15). (Y. Abdurrahmân, Thk.). Dâru'l Ma'rife.
- İsfahânî, R. (2012). *Müfredâtü elfâzi'l-Kur'an*. (A. Güneş, M. Yolcu. A. Çev.). Güneş Yayınları.
- Kanik, İ. (2023). Zilzâl sûresi bağlamında Kur'an'ın deprem ve tabii âfetlere bakışı. *Usul İslam Araştırmaları*, 40, Article 40. <https://doi.org/10.56361/usul.1333251>
- Karaman, H. Çağrı, M., Dönmez, İ., K. ve Gümüş, S. (2020). *Kur'an yolu Türkçe meâl ve tefsir*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kasapoğlu, A. ve Ecevit, M. (2003). Impact of the 1999 east marmara earthquake in turkey. *Population and Environment*, 24(4), 339-358.
- Kaya, E. ve Sönmezsoy, S. (t.y.). Kur'an'ın âyetleri

ışığında fiziki yönüyle dünya ve dünya'nın sekenesi insan. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (35), 188-213.

Kitagawa, J. M. (1987). *On Understanding Japanese Religion*.

Kırca, C. Kur'an ve Modern İlimler, *Diyanet İlmi Dergi (Diyanet Dergisi)*, 20 (2), 37-50.

Kurtubî, E. A. (2001). *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*. (Cilt 1-20). Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.

Kutub, S. (t.y.). *Fizilâ'l-il Kur'an, Kur'an'ın gölgesinde*. (Cilt 1-16). (M. E. Saraç, B. Karlığa, İ.H. Şengüler, Çev.). Birleşik Yayıncılık.

Lutgens, F., Tarbuck K. ve Edward J. (2012). *Essentials of geology*. Pearson Education, Inc.

Mâverdî, E. H. (t.y.). *Tefsîrû'l-Mâverdî (en-nûket ve'l-uyûn)*. (Cilt 1-8). (A. Seyyid, Thk.). Dâru'l-Kütübî'l-İlm.

Mâverdî, E.H. (1978). *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*. (M. es-Sekkâ, Nşr.).

Mâturîdî, E. M. (2005). *Te'vilâtü'l-Kur'an*. (Cilt 1-18). Mizan Yayınları.

Mevdûdî, E.A. (2005). *Tefhîmü'l Kur'an*. (Cilt 1-7). (A. Bulaç, Ed.). İnsan Yayınları.

Molnar, P. ve Tapponnier, P. (1975). Cenozoic tectonics of asia: effects of a continental collision: features of recent continental tectonics in asia can be interpreted as results of the india-eurasia collision. *Science (New York, N.Y.)*, 189, 419-426. <https://doi.org/10.1126/science.189.4201.419>

Nâblusî, M. R. (2005). *Mevsûatu'l-i'cazu'l-ilmî fi'l-Kur'an ve'ssunneti*. Dâru'l-Mektebi.

Neccâr, Z. (2007). *Tefsîru'l-ayâtî'l-kevnîyyeti fi'l-Kur'ânî'l-kerîm*. Mektebetü's-Şurûk ed-Duveliyye.

Nesefî, E. (t.y.). *Tefsîru'n-Nesefî el-müsemma bi medâriki't-tenzîl ve hakâiki't-te'vîl*. (Cilt 1-10). Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye.

Randhir, O. (2012). water for life and ecosystem sustainability. *Journal of Earth Science & Climatic Change*, 03(01). <https://doi.org/10.4172/2157-7617.1000e107>

Râzî, F. (t.y.). *Mefâtihu'l-gayb: et-tefsîrû'l-kebîr*. (Cilt

1-14). (M. Abdülhamîd, Nşr.). Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.

Özdemir, M. (2014). *İlahî adalet ve rahmet penceresinden kötülük ve musibetler*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Press, F., Siever, R. (2001). *Understanding earth*.

Sicistânî, (/1995). *Garîbu'l-Kur'an*. (M. E. Abdülvâhid, Thk.). Dâru Kuteybe.

Smith, J., Johnson, A. (t.y.). The impact of earthquakes on environmental awareness. *Journal of Environmental Studies*, 10(2), 45-56.

Sol, A. (2012). Levha tektoniği: jeolojide bir devrim mi? *İstanbul Yerbilimleri Dergisi*, 8(1-2-3), Article 1-2-3.

Şevkânî, M. (1998). *Fethu'l-kadîr el-câmi' beyne fenneyi'r-rivâye ve'd-dirâye min 'ilmi't-tefsîr*. (Cilt 1-5). Dâru İbn Kesîr.

Taberî, M. C. (2003). *Câmiu'l-beyân ân te'vîli âyi'l Kur'an*. (Cilt 1-9). Merkezi Buhusu'l-İslamiyye ve'l-Arabiyye.

Tanyu, H. (1973), *Dinler Tarihi Araştırmaları*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Taşkın, T. (1995). *Uzay ve Kur'an uzayın ötesi*. Boğaziçi Yayınları.

TS Must-Read – Wilson (1965) A new class of faults and their bearing on continental drift. *Tectonics and Structural Geology*. <https://blogs.egu.eu/divisions/ts/2020/09/15/ts-must-read-papers-jt-wilson-1965/>

Varol, N. ve Kırıkkaya, E. B. (2017). Afetler karşısında toplum dirençliliği. *Dirençlilik Dergisi*, 1(1), 1-9. <https://doi.org/10.32569/resilience.344784>

Wegener, A. (1929). *The Origin of Continents and Oceans*. Methuen & Co.

Yıldız, İ. (t.y.). Kur'an'a göre musibetler karşısında insanların psikolojik tutumları. *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 65-97. <https://doi.org/10.31121/tader.779046>

Zebîdî, Z. (1988). *Sahih-i buharî muhtasarı tecrid-i sarih ve tercemesi ve şerhi*. (Cilt 1-12). (K. Miras, Çev.).

Zemahşerî, E. (1986). *El-Keşşâf 'an hakâiki gavâmiu't-tenzîl*. (Cilt 1-8). Dâru'l-Kütübü'l-Arabiyye.